

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญของค่านิยมว่า ค่านิยมนั้นน่าจะเน้นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อการ "เสริม" หรือ "ด่วง" ในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้เพราะค่านิยมมีบทบาทสำคัญมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็นตัวตัดสินใจกำหนดตัวนำ หรือตัวผลักดันให้พฤติกรรมโน้มน้าวไปยังไปทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมนั้นเป็นพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในพฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์¹

ค่านิยม หมายถึงหลักเกณฑ์ แบบแผน หรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่สังคมยึดถือกันว่าถูกต้องดีงาม และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป² ค่านิยมของสังคมโดยอมเกี่ยวกันอย่างใกล้ชิด กับวัฒนธรรมของสังคมนั้น³ ค่านิยมสามารถถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งได้และเป็นสิ่งที่กำหนดแบบแผนการกระทำของคนในวัฒนธรรมเดียวกัน⁴ ในแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีแบบแผนค่านิยมเฉพาะของคนซึ่งสมาชิกในสังคมนั้นสามารถเรียนรู้ และได้รับมาจากครอบครัว จากระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม ทั้งนี้โดยการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกันกับครอบครัว และสังคม⁵ สิ่งที่เป็นค่านิยมนั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่ประกอบด้วยพื้นฐานด้านความคิดที่จะ

¹สุนทรีย์ โคมิน และสนิท สัมกรการ ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย (สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522) หน้า 1.

²จิตติมา โสภารัตน์ ค่านิยมในงานสังคมสงเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 86

³สุภัทรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 2.

⁴จิตยา สุวรรณชฎ, ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม (วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 17 ตุลาคม 2520), หน้า 605.

⁵Broom, Leonard, Sociology, (4d. ed New York: Harper and Row, 1968), P. 54.

ต้องมากกว่าความรู้สึกธรรมดา รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึก และตอบสนองค่านิยมนั้นไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงแต่จะมีผลบังคับให้ทำตามและมีผลผลักดันให้เกิดการรวบรวมอารมณ์ให้เกิดเป็นพลังขึ้นมาในการที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ค่านิยมเป็นปัจจัยหรือสิ่งที่ช่วยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถที่จะตัดสินใจว่าเขาจะใช้ชีวิตของเขาอย่างไรดี⁶

สาเหตุที่หยิบยกเอาค่านิยมขึ้นมาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทนั้นเพราะถือว่าการพัฒนาชนบทเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนระบบในสังคมชนบทเพื่อให้มีโครงสร้างที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการปรับปรุง และแสวงหาเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงมากกว่าที่จะรักษาความคงที่ของระบบตลอดจนปรับปรุงหน้าที่ในการบรรลุเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะสามารถเป็นไปได้ด้วยดีก็ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของชุมชนในฐานะที่เป็นระบบสังคม ลักษณะเฉพาะของชุมชนเองจะเป็นเครื่องก่อกลุ่โอกาสในการเปลี่ยนแปลงนอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนการวิจัยการพัฒนายังจะใช้ปัจจัยภายนอกเข้าไปเป็นเครื่องกระตุ้นและเป็นทรัพยากรในความสามารถที่จะเปลี่ยนเมื่อเป็นเช่นนั้นการพัฒนาชนบทมีจุดมุ่งที่จะเปลี่ยนระบบสังคมเพราะถือวาระบบสังคมในชนบทเคิมขาดความคล่องตัวในการเปลี่ยนแปลง เมื่อรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากสังคมภายนอกอย่างเหมาะสม ดังนั้นค่านิยมจึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนา เพราะค่านิยมเน้นผลผลิตของกระบวนการสร้างค่านิยม ที่ผ่านกระบวนการสังคมประกิต และสิ่งแวดล้อมทางสังคมต่าง ๆ ของบุคคลที่ดำเนินไปตามกระบวนการพัฒนา

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา ค้นพบว่า คนส่วนใหญ่ที่เป็นชาวไร่ชาวนาซึ่งมีอยู่ประมาณ 80% ของประชากรของประเทศ ส่วนมากของชาวนาไทยยังคงยึดมั่นอยู่กับค่านิยมดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทย ผลที่ตามมาอันก็คือ ชาวไร่ชาวนาไทยยากจนลงไปทุกที⁷ แต่เดิมมาก็พากันโทษกรรมเก่า ปัจจุบันเมื่อมีผู้นำเอาลัทธิสังคมนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเผยแพร่เข้ามา นายทุนจึงกลาย

⁶ทศนา แคมมณี, กลุ่มสัมพันธ์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1 (กรุงเทพฯ บุรพาศิลป์ การพิมพ์, 2522), หน้า 8.

⁷จิรพรรณ กาญจนจิตรรา, พัฒนาชุมชน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522,) หน้า 51.

มาเป็นเป้าหมายแห่งการถูกโจมตีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้ชาวไร่ชาวนาไทยยากจนลง อาจจะสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมของนายทุน แต่การที่จะโยนปัญหาทั้งหมดให้ตกเป็นความผิดของนายทุนแต่อย่างเดียวก็น่าจะไม่ถูกต้องนัก เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ ตามแนวคิดค่านิยมดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยก็มีส่วนสำคัญไม่น้อยที่ทำให้คนไทยบางกลุ่มยากจนลงเรื่อย ๆ โดยเฉพาะเมื่อสถานะแวดล้อมในระบบเศรษฐกิจของเรา ได้เปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจไร่นา (peasant economy) มาสู่ระบบเศรษฐกิจตลาด (market economy) หรือเศรษฐกิจการเงิน (money economy) ซึ่งมีค่านิยมการแข่งขันในตลาดการแสวงหากำไร การสะสมทุนตามมาด้วย

การศึกษาค่านิยมของชาวนา นอกเขตชลประทาน จังหวัดมหาสารคามพบว่า ชาวนาในเขตนี้นับว่ายึดถือค่านิยมดั้งเดิมอยู่ การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่อาศัยแต่น้ำฝนอย่างเดียว การชลประทานยังเข้าไปไม่ถึงจึงเป็นการยากลำบากที่จะนำเอาระบบ เกษตรแผนใหม่เข้ามาใช้ ผลที่ได้รับก็คือ ชาวนานอกเขตชลประทานนั้นมักจะถูกทอดทิ้ง และไม่ได้รับการบริการจากรัฐบาลเท่าที่ควร ส่วนชาวนาในเขตชลประทานก่อนที่ชลประทานจะเข้าไปยังคงยึดถือค่านิยมดั้งเดิมอยู่ แต่พอชลประทานเข้าไปทำให้มีการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมแบบใหม่ ผลผลิตที่ได้สูงขึ้นกว่าเดิมฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นอาจจะเป็นไปได้ว่าค่านิยมดั้งเดิมเอื้อต่อการพัฒนาด้วยเหตุผลดังกล่าวชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การให้ความสนใจอย่างยิ่ง เพราะหากเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศยังมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าอาชีพอื่น ๆ ยังมีค่านิยมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองแล้ว ย่อมจะไม่หลีกเลี่ยงจากสภาพความยากจนได้

ปัญหาสำคัญที่ทำให้เกษตรกรไม่อาจหนีพ้นสภาพความยากจนได้ ประการหนึ่งคือผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ยังขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศซึ่งการศึกษาพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 170,218 ตารางกิโลเมตร หรือ 106.4 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.1 ของเนื้อที่ทั่วประเทศ ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ตอนคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนกับตอนล่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น เลย สกลนคร อุดรธานี หนองคาย และมหาสารคาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ยโสธร ศรีสะเกษ

จากสถิติทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย 2525 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนมีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 6.7 ล้านคน ประชากรในปี 2528 ของจังหวัดมหาสารคาม 779,952 คน โดยมีอัตราเพิ่มร้อยละ 2.22 ต่อปี

ส่วนขนาดถือครองที่ดินต่อครัวเรือนเฉลี่ยแล้วเกษตรกรครอบครองที่ดินเพื่อการเกษตร ครัวเรือนละ 26.8 ไร่ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงขนาดเนื้อที่ถือครองต่อคน (ประชากรเฉลี่ยครัวเรือนละ 5.7 คน) แล้วก็อาจนับได้ว่าไม่สูงนัก คือประมาณ 4.7 ไร่ โดยที่จังหวัดมหาสารคามการถือครองที่ดินของเกษตรกรมีน้อย ครอบครัวยุคหนึ่ง ๆ เฉลี่ยมีที่ดินเพื่อการเกษตร 18.2 ไร่ โดยมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน ดังนั้นเกษตรกรคนหนึ่ง ๆ ถือครอบครองที่ดินเฉลี่ย 3.5 ไร่ ครอบครัวยุคหนึ่งมีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ 3,100 บาทต่อปีเท่านั้น และจังหวัดเลยต่ำสุด

ส่วนฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนแล้ว นับว่ามีฐานะต่ำกว่าภูมิภาคอื่น ๆ หลายแห่ง กล่าวคือ ประชากรในภาคนี้จำนวน 6.7 ล้านคน คิดเป็นเกือบ 1 ใน 7 ของประชากรทั้งประเทศ แต่รายได้ของภาคนี้เป็นเพียง 1 ใน 4 ของรายได้ประเทศเท่านั้น รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของภาคอีสานตอนบนปัจจุบันประมาณ 4,304 บาทปี 2527 เทียบกับรายได้เฉลี่ย 9,799 บาท ของทั่วประเทศ⁸

นับจากปี 2496 ถึงปี 2522 เป็นเวลาถึง 26 ปี รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งหมายถึงว่ารายได้ที่แท้จริงของชาวนาต่ำไปกว่านี้อีก ทั้งนี้เพราะว่าประสิทธิภาพในการผลิตของชาวนายังอยู่ในระดับต่ำ จากผลผลิตต่อไร่ในช่วงเวลา 70 ปีที่ผ่านมาแล้วได้ว่าประสิทธิภาพในการปลูกข้าวของเรามีได้เพิ่มขึ้นเลยและในหลายพื้นที่มีแนวโน้มที่จะลดต่ำลงด้วย ตัวอย่างเช่นผลิตผลข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูกในช่วง 2499 - 2452 เฉลี่ยตกไร่ละ 295 กิโลกรัมแต่ในช่วงปี 2518 - 2519 ผลผลิตต่อไร่เพียง 275 กิโลกรัมเท่านั้น⁹ ชาวนาไทยผลิตข้าวได้เฉลี่ยไร่ละ 281 กิโลกรัม ในขณะที่ชาวนา

---

⁸สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานชนบทไทย (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2521), หน้า 7.

⁹เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม "ปัญหาที่ดินกับการช่วยเหลือชาวนาไทย" วารสารวิทยาลัยการคำ 1 (เมษายน - กรกฎาคม 2522) : 1 - 62

มาเลเซียผลิตได้ไร่ละ 417 กิโลกรัม ชาวนาจีนผลิตได้ไร่ละ 518 กิโลกรัม และชาวนาญี่ปุ่นผลิตได้ไร่ละ 990 กิโลกรัม¹⁰

จากตัวเลขต่าง ๆ ที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพในการผลิตของชาวนาไทยอยู่ระดับต่ำ และเป็นผลประการหนึ่งที่ทำให้รายได้ต่ำด้วย ทั้งนี้ เพราะว่าการปลูกข้าวต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลักใหญ่ ฉะนั้นหนทางที่จะแก้ปัญหาชาวนาไทย คือ ต้องพยายามยกระดับศักยภาพใหม่ของชาวนา อันเป็นผลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางด้านการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลมากที่สุด¹¹ พร้อมกับพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ที่จำเป็นในการผลิต เช่น เส้นทางคมนาคม ระบบชลประทาน ไฟฟ้า ประปาและอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบชลประทานนั้นถือว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งทางการเกษตร ระบบชลประทานดังกล่าวจะต้องเสริมด้วยการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงกรรมวิธีต่าง ๆ ในทางประกอบอาชีพโดยการนำวิชาการเกษตรแผนใหม่มาใช้ให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น เท่ากับเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรในเขตพัฒนามีชีวิตความเป็นอยู่มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น มีเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัย รวมทั้งสุขภาพอนามัยและการศึกษาด้วย เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาชนบท จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความคิดแบบดั้งเดิมบางประการและหันมายอมรับแนวความคิดใหม่ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต¹² โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ซึ่งเป็นภาคที่แห้งแล้งกว่าภาคอื่นของประเทศ (ถึงแม้จะมีปริมาณน้ำฝนปีละประมาณ 1,400 มม.)¹³

¹⁰ประจวบ ทองอุไร "การชลประทานกับการพัฒนาการเกษตร" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (ตุลาคม 2516) : 34 - 35

¹¹วิรุทธ วิเชียรโชติ "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการศึกษากับการพัฒนาการเกษตรในประเทศไทย" ในนิต้า (ตุลาคม 2517), หน้า 109

¹²สนธิ สมัครการ ความขัดแย้งปัญหาและอนาคตของสังคมไทย : พิจารณาจากค่านิยมทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ (สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522) หน้า 13

¹³กรมอุตุวิทยวิทยา "ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบ 30 ปี ของประเทศไทย" (2516), อัครสำเนา.

เพราะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายไม่อาจอุ้มน้ำได้เต็มที่ผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่จึงต่ำกว่าภาคอื่น ๆ การเกษตรที่อาศัยการชลประทาน จึงเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาการเกษตรในภูมิภาคนี้

ระบบชลประทานในประเทศได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก คือในระยะแผนพัฒนาฉบับที่ 1 - 2 พื้นที่ชลประทานหลวงได้เพิ่มขึ้นจาก 9.7 ล้านไร่มาเป็น 12.3 ล้านไร่ ทั้งนี้อยู่ในภาคกลางจำนวน 10.4 ล้านไร่ หรือร้อยละ 67.1 ล้านไร่ ส่วนอีก 3 ภาค ได้แก่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีเพียงร้อยละ 15.5, 11.0 และ 6.4 ตามลำดับ โดยสรุปโครงการชลประทานต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมาแล้วและที่ยังไม่เสร็จสิ้นโครงการมีดังนี้.-

1. โครงการเจ้าพระยาใหญ่
2. โครงการแม่กลองใหญ่
3. โครงการแม่แตง (เชียงใหม่)
4. โครงการแม่แฝก (เชียงใหม่)
5. โครงการแม่วัง (ลำปาง)
6. โครงการแม่ยม (แพร่)
7. โครงการพิษณุโลก
8. โครงการต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
9. โครงการต่าง ๆ ในภาคใต้
10. โครงการชลประทานราษฎร์

โครงการปัจจุบันของชลประทานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การก่อสร้างเขื่อนกักน้ำมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการจัดหาน้ำเพื่อการชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้เนื่องจากในหน้าแล้งน้ำในแม่น้ำลำธารสายต่าง ๆ แทบทุกสาย (นอกจากในบริเวณลุ่มน้ำของแม่น้ำสายใหญ่) ไม่มีน้ำไหลผ่านเกือบโดยสิ้นเชิง ในฤดูฝนปริมาณน้ำลำธารสายต่าง ๆ มีมากหรือน้อยตามปริมาณของน้ำฝน และน้ำลดลงไปอย่างรวดเร็วในระยะฤดูแล้ง จากการประมาณการของเจ้าหน้าที่ธนาคารโลก ชี้ความสามารถทางด้านการจัดหาน้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกพืชได้ตลอดปีในภาคนี้ มีจำกัดอยู่ในพื้นที่เพาะปลูก ประมาณไม่เกิน

1.875 ล้านไร่ ซึ่งน้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่นาทั้งหมดของภาค

การชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้เริ่มดำเนินงานสร้างเขื่อนและอ่าง เพื่อเก็บกักน้ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 จนถึงปี 2523 มีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ซึ่งก่อสร้างเสร็จแล้วรวมทั้งสิ้น 6 โครงการ ซึ่งมีขีดความสามารถที่จะส่งน้ำให้เนื้อที่เพาะปลูก รวมทั้งสิ้น ประมาณ 1.28 ล้านไร่

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันพื้นที่เพาะปลูกซึ่งได้รับประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ยังมีอยู่เพียงส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับขีดความสามารถในการส่งน้ำกล่าวคือมีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการควบคุมน้ำในฤดูฝน เพื่อการเพาะปลูกเพียงประมาณ 312,500 ไร่ และพื้นที่ที่สามารถปลูกพืชในฤดูแล้งได้เพียงประมาณ 62,500 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 5 ของขีดความสามารถในการส่งน้ำของโครงการ เขื่อนชลประทานทั้งหมดที่มีอยู่การที่เนื้อที่ซึ่งได้รับน้ำชลประทานจริง ๆ ยังมีน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ ขีดความสามารถของโครงการทั้งหมด สืบเนื่องมาจากข้อบกพร่องทางด้านเทคนิคของระบบคลองส่งน้ำและการก่อสร้างคลองซอยย่อย ยังขาดการประสานงานกับการก่อสร้างคลองส่งน้ำสายใหญ่ ในบางแห่งคลองส่งน้ำสายใหญ่ชำรุดเพราะไม่ได้มีการใช้และการบำรุงรักษาอย่างพอเพียง

พิจารณาในรูปแบบการใช้ที่ดิน (Land use Pattern) ของไทยนั้นเป็นเนื้อที่เขตชลประทาน 11 เขต รับน้ำฝนร้อยละ 80 นอกนั้นเป็นทุ่งหญ้าร้อยละ 27 ที่ราบสูงร้อยละ 2.5 แหล่งน้ำลึกร้อยละ 6.5 และเขตปลูกพืชสองครั้งร้อยละ 2¹⁴ คิดเป็นเนื้อที่เพาะปลูกที่ต้องใช้น้ำชลประทานมีอยู่ไม่ถึงร้อยละ 20 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ ส่วนเนื้อที่เพาะปลูกที่ใช้น้ำฝนมีถึงร้อยละ 80 ของพื้นที่เพาะปลูกทั่วประเทศ¹⁵ โดยเฉลี่ยพื้นที่ชลประทานจะมีประมาณร้อยละ 38 เมื่อถึงปี 2524 ชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานถือว่าเป็นชาวนาที่ก้าวหน้าหรือชาวนาชลประทานมีโอกาสที่จะทำนาได้ตลอดปี ภาวะความเป็นอยู่โดยทั่วไปอยู่ในระดับที่มีโอกาสดีกว่า ชาวนาที่อยู่ในพื้นที่ที่ระบบชลประทานเข้าไปไม่ถึงร้อยละ 62 ซึ่งจำเป็นต้องทำนาโดยอาศัยน้ำจากธรรมชาติ

¹⁴Wogn, John. "ASEAN Economic in perspective", (1979), P. 118.

¹⁵เฉลียว แจ่มไพโร "ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาการเกษตรในเขตน้ำฝน" วารสารพัฒนาที่ดิน 17 (กรกฎาคม 2522), หน้า 20.

ก้อนน้ำฝน และแหล่งน้ำตามผิวดินต่าง ๆ เช่นหนอง ห้วย บึง แม่น้ำ ฯลฯ ซึ่งเราเรียกว่าชานา เขตลำห้วยหรือชานาน้ำฝน

ตารางแสดงโครงการชลประทานเพื่อการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ¹⁶

โครงการชลประทานขนาดใหญ่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โครงการ	เก็บน้ำได้	เนื้อที่ชลประทาน
ลำพระเพลิง	149 ล้าน ลบ.ม.	57,000 ไร่
ลำปาว	1,340 ล้าน ลบ.ม.	338,000 ไร่
ลำตะคอง	310 ล้าน ลบ.ม.	238,000 ไร่
น้ำพอง	-	302,000 ไร่
น้ำอูน	524 ล้าน ลบ.ม.	200,000 ไร่
ลำโคมน้อย	-	150,000 ไร่
รวม	-	1,285,000 ไร่

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าหากพิจารณาในแง่การใช้น้ำแล้วชานาไทยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งเป็นชานาชลประทาน ทำนาโดยอาศัยน้ำจากระบบชลประทานที่รัฐจัดให้ ซึ่งหมายถึงยังมีโอกาสใช้น้ำธรรมชาติด้วย ชานากลุ่มนี้สามารถทำนาได้ตลอดปี ขณะเดียวกันก็จะสามารถเพาะปลูกพืชอื่น ๆ ได้อีกด้วย อีกพวกหนึ่งเป็นชานาน้ำฝน ทำนาโดยอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำผิวดิน และน้ำฝนเป็นหลัก มีโอกาสทำนาได้ปีละครั้ง ปีไหนฝนแล้งการทำนาาก็ไม่ได้ผล ชานาทั้งสองกลุ่มนี้มีคุณลักษณะหลายอย่างที่แตกต่างกันเพราะฉะนั้นจึงสามารถมองเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของ

¹⁶ กิตละ เทพลักษณ์เลขา, โครงการชลประทานเพื่อการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เอกสารประกอบการสัมมนา ปัญหาการเกษตรชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 21-22 สิงหาคม 2518) ณ สำนักงานเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า 30 - 31.

ชาวนาซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน ย่อมมีวิถีชีวิตต่างไปจากเดิม เช่น ผลผลิตเพื่อที่จะมีไว้กินกันในครอบครัวเท่านั้น เนื่องจากผลผลิตยังไม่ดีเท่าที่ควรในปัจจุบันพอมชลประทานเข้าไปวิถีชีวิตก็กลับเปลี่ยนแปลงเป็นการกระตือรือร้นที่จะทำงานกันมากขึ้น เพราะเนื่องจาก มีน้ำที่สามารถทำการเพาะปลูกและทำนาในหน้าแล้งได้ การชลประทานจะเป็นสิ่งหนึ่งที่กระตุ้นให้คนที่มีความนิยมดั้งเดิมหันมารับเอาค่านิยมใหม่ เช่นการพัฒนาทางด้านชลประทาน การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้วิถีชีวิตต่างไปจากเดิมได้ ส่วนชาวนาที่อยู่นอกเขตชลประทานนั้นการทำมาหากินก็เรื่อย ๆ คือทำพอกินพอใช้ถ้าเหลือก็ขายแต่ส่วนมากจะทำไว้กินเสียส่วนใหญ่ เกี่ยวกับการทำนาก็ยังอาศัย น้ำฝน, น้ำบ่อ, น้ำห้วย ความคิดที่จะเปลี่ยนระบบการผลิตให้ทันสมัยก็มีแต่ไม่มากนัก เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดระบบเก่า ๆ เพราะเขาถือว่าเป็นสิ่งที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตหรือคิดจะเปลี่ยนก็ทำไม่ได้ เพราะสภาพต่าง ๆ ไม่อำนวย ในปัจจุบันการชลประทานยังไม่ถึงวิถีการดำเนินชีวิตของเขาก็มิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างไร การทำเกษตรกรรมก็ยังคงเดิม แต่ถ้ามีการพัฒนาทางด้านชลประทาน จะมีผลให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เช่น สามารถจะทำเกษตรกรรมให้ผลผลิตสูงขึ้นกว่าเดิม สร้างฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ค่านิยมดั้งเดิมอาจเปลี่ยนแปลงไปด้วย

หากนับการมีโครงการชลประทานเป็นการพัฒนาระบบและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเป็นการพัฒนาคนก็เป็นสิ่งที่น่าศึกษาอย่างยิ่งว่า ผลของการพัฒนาระบบจะมีผลต่อการพัฒนาคนมากน้อยเพียงไร

การมีโครงการชลประทานนั้นถือได้ว่าเป็นการพัฒนาโครงสร้างและระบบผลิตสมัยใหม่เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตของชาวนา รวมทั้งการจำหน่ายจ่ายแจกการแลกเปลี่ยนอันก่อประโยชน์สูงสุดแก่ชาวนา การพัฒนาโครงสร้าง และระบบการผลิตทางการเกษตรแผนใหม่ตามโครงการชลประทาน จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเฉพาะต่อความเชื่อค่านิยม ของชาวนาในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามเพียงใดหรือไม่

จากประสบการณ์ที่ผู้ศึกษาเป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์และมีความสนใจในเรื่องของค่านิยมเสมอมา ทำให้พอสังเกตเห็นว่าเมื่อสภาพสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนไปค่านิยมของคนในสังคมนั้น จะแปรเปลี่ยนไปด้วยซึ่งความแปรเปลี่ยนนี้แม้กับสังคมเกษตรซึ่งเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ ก็ไม่อาจจะปฏิเสธต่อความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมในด้านต่าง ๆ ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเหตุจูงใจให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาค่านิยมของชาวนา ทั้งนี้

เพื่อให้ทราบผลของการพัฒนา ด้วยการนำระบบชลประทานสมบูรณ์แบบเข้าไปสู่ชาวนานั้นจะมีผลกระทบต่อค่านิยมของชาวนาหรือไม่ ในการศึกษาค้างนี้เป็นเพียงการศึกษาถึงความแตกต่างของค่านิยมระหว่างชาวนาที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานกับนอกเขตโครงการชลประทานอันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาวนาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหาความแตกต่างของค่านิยมระหว่างชาวนาในหมู่บ้าน ในเขตโครงการชลประทานกับชาวนาในหมู่บ้านนอกเขตโครงการชลประทาน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างโครงการชลประทานกับค่านิยมของชาวนา

สมมติฐานในการศึกษา

1. ค่านิยมวิถีปฏิบัติของชาวนาในเขตชลประทานต่างจากชาวนานอกเขตชลประทาน
2. ค่านิยมจุดหมายปลายทางของชาวนาในเขตชลประทาน ต่างจากชาวนานอกเขตชลประทาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความแตกต่างของค่านิยมของชาวนาในหมู่บ้านในเขต และนอกเขตชลประทานซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางนโยบายพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาต่อไป
2. ทำให้ทราบว่า เมื่อมีโครงการชลประทานเข้าไปแล้วจะทำให้ค่านิยมของชาวนาเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

แนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. ค่านิยม

ส่วนหนึ่งของแนวคิดในการศึกษานี้ จะเป็นไปตามกรอบทฤษฎีค่านิยมของ โรคีส (Rokeach) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักทฤษฎีด้านการใช้บุคคลิกภาค และทัศนคติอธิบายพฤติกรรมของกลุ่มคน ฐานคติ (Assumptions) 4 ประการ ของโรคีสที่จะนำมาใช้ในการศึกษาค้างนี้คือ

1. "ค่านิยม" เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจาก วัฒนธรรม, สถาบันทางสังคม, และ บุคคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ
2. ในขณะที่เดียวกันผลหรืออิทธิพลของ "ค่านิยม" ก็จะแสดงออกมาทางทัศนคติ และพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ
3. ความแตกต่างของค่านิยมจะแสดงออกทางระดับ (Degree) มากกว่าทางอื่น
4. "ค่านิยม" อาจจะรวมกันเข้าเป็นระบบค่านิยม

"ค่านิยม" ตามความหมายของโรคิช มีลักษณะเป็นความเชื่อ (Belief) อย่างหนึ่งเราเห็นว่าตามปกติคนเราจะเลือกประพฤติตามค่านิยมหรือในกรณีนี้ก็ความเชื่อที่เขายึดมั่นหรือเห็นว่าถูกต้องที่สุดมากกว่าค่านิยมหรือความเชื่อที่เขาเห็นว่าถูกต้องน้อยกว่า และย่อมจะไม่ประพฤติตามค่านิยมที่เขาไม่เห็นคุณค่าเห็นงามด้วยแน่นอน ในกรณีนี้โรคิชได้แบ่งค่านิยม ออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติ (Mode of Conduct) ของมนุษย์เป็นค่านิยมที่มีลักษณะเป็นวิถีทางหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต (End-State of Existence) ของมนุษย์ ซึ่งโรคิชเรียกว่า ค่านิยมขั้นสุดท้าย (Terminal Values)

"ค่านิยม" มีลักษณะสำคัญบางอย่าง คือค่านิยมมีลักษณะความยั่งยืนยง (Enduring Quality) พอสมควร อันเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งแตกต่างกับของกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ทำให้มีลักษณะประจำกลุ่มหรือประจำชาติเกิดเหตุที่ "ค่านิยม" มีลักษณะยั่งยืนยงก็เพราะว่า ตามขบวนการของการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นมนุษย์ได้ถูกสอนมาแต่เด็ก เกี่ยวกับค่านิยมต่าง ๆ อย่างเต็มที่ เช่น เด็กมักจะได้รับการสอนว่าต้อง "ซื่อสัตย์" ต้อง "มีน้ำใจ" มีอยู่ไม่น้อยนักที่เด็กจะถูกสอนว่าบางครั้งค่อย "ซื่อสัตย์" บางครั้งค่อย "มีน้ำใจ"

อย่างไรก็ดีเมื่อเด็กโตและมีประสบการณ์จากขบวนการเรียนรู้ทางสังคมมากขึ้นมีโอกาสได้เห็น "ค่านิยม" ที่ไม่สอดคล้องกัน ทำให้ต้องเลือกและให้ความสำคัญ "ค่านิยม" หนึ่งมากกว่าอีก "ค่านิยม" บางอย่าง ด้วยเหตุนี้ มนุษย์โดยไม่รู้สึกรู้สึกรัดระดับค่านิยมโดยให้ความสำคัญเหลือมล้ำตามที่ตนรู้สึก เมื่อเป็นเช่นนี้ภายในหัวใจของคนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มจึงมีค่านิยมให้เลือกปฏิบัติในกรณีเดียวกันอยู่หลายอย่าง เช่น ในเรื่องความสัมพันธ์กับผู้อาวุโสเราจะเลือกประพฤติแบบ "อ่อนน้อมเชื่อฟังถึงที่สุด" (Obediently) หรือ ประพฤติอย่าง "เป็นตัวของตัวเอง"

ตัวเอง" (Independently) ฯลฯ การที่คนจะตัดสินใจเลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งจึงมีความสำคัญมากในการศึกษาค่านิยม เพราะเป็นการแสดงถึงคุณภาพสัมพัทธ์ (Relative Quality) ของค่านิยม

ฉะนั้นเมื่อมองจากเหตุผลทางทฤษฎีแล้ว การถือแนวคิดที่ว่า "คนมีค่านิยม" หรือมองค่านิยมจากทางด้านบุคคลนั้นดูแล้วจะเป็นประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ทางสังคม (Social Analysis) จึงมีประโยชน์มากในแง่ของแนวคิด ทฤษฎีที่รัดกุมและในแง่ของความเกี่ยวข้องทางสังคม วิชาชีพเองได้เปรียบเทียบแนวคิดค่านิยมกับแนวคิดที่มีความหมายมากกว่า "เป็นแนวคิดที่มีลักษณะเป็นแกนกลาง" เป็นแนวคิดที่มีผลวัตรและประหยัด ทั้งนี้ยังเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์อีกด้วย (Gokeach 1968 : 159)

จากการศึกษาเรื่องนี้ ได้พยายามโยงค่านิยมกับการพัฒนาชนบทเข้าด้วยกัน โดยจะใช้แนวความคิดด้านการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมมาผสมผสานเพื่อให้เข้าใจในเรื่องค่านิยมอย่างถ่องแท้ จึงขอนำคำจำกัดความของค่านิยมที่นักสังคมศาสตร์ได้ให้ไว้ ดังต่อไปนี้

Clyde Kluckhohn¹⁷ ได้อธิบายความหมายของค่านิยมไว้ว่า "ค่านิยมคือความคิด ความปรารถนาจะได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลในสังคมเป็นมาตรการ ในการตัดสินใจว่า บุคคลควรจะทำอย่างไร ค่านิยมเป็นสิ่งที่เราทราบ ดังเป้าหมายต่าง ๆ ที่บุคคลในสังคมแสวงหาทำให้เราทราบถึงระบบความเชื่อ ตลอดจนสิ่งอันเป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ"

F.J.Mcdonal (1965)¹⁸ ได้กล่าวถึงค่านิยมไว้ว่า "ค่านิยมนั้นเป็นความนิยมชมชอบของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกี่ยวข้องกับทัศนคติ และทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ในใจ (Inner Criterion) ที่บุคคลใช้ตัดสินใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาใช้เป็นการเลือกกำหนดการกระทำในสิ่งที่เราเห็นว่าถูกต้องเหมาะสม"

¹⁷ C. Kluckhohn, , The American Sytle, (N.Y. Elting E. Morison Inc. 1958) P. 204

¹⁸ F.J.Mcdonald, Educational Psychology (Belomont Cal: Wedworth Publishing company, Inc. 1965) P. 374.

Harding¹⁹ ถือว่าค่านิยมตามความหมายทางจิตวิทยาหมายถึงความต้องการและความชอบไม่ชอบ มีการพัฒนาเป็นระบบและมีระดับแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล เราสามารถถือว่าความชอบก็คือความสนใจในเรื่องนั้นของแต่ละบุคคล ค่านิยมสามารถแสดงออกโดยความรู้ที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

บุญเย็น วอทอง²⁰ ให้ความหมายค่านิยมคือ หลักเกณฑ์ที่จะใช้ตัดสินในการประเมินคุณค่าของหลักการ และการกระทำใด ๆ ว่าเป็นที่พึงปรารถนา ไม่พึงปรารถนาควรยอมรับหรือไม่ยอมรับน่าจะนำมาปฏิบัติได้หรือไม่ได้ ในสภาพแวดล้อมของสังคมหนึ่งเพียงใดหรือไม่

Crutchfield (1966)²¹ กล่าวว่า "ค่านิยมคือความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งใดว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาหรือสิ่งที่ไม่ดี ค่านิยมจะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและสิ่งที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกันอย่างกว้างขวาง บุคคลโดยยอมรับค่านิยมใดเป็นของตน ค่านิยมนั้นจะเป็นเป้าหมายในชีวิตของบุคคลนั้น

จากความหมายของค่านิยมที่ได้เสนอแล้วข้างต้นจะเห็นว่าค่านิยมมีความหมายแตกต่างกัน เป็นความคิด หลักเกณฑ์ ความชอบ ความเชื่อ แต่อย่างไรก็ตามค่านิยมในทุก ๆ ความหมายมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคลและพอสรุปความหมายของค่านิยมในการศึกษาครั้งนี้ไว้ดังนี้

"ค่านิยม คือ การประเมินค่าความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตว่าสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดีและรับเป็นระบบความเชื่อที่นำมาเป็นวิถีปฏิบัติและจุดมุ่งหมายของบุคคล"

ข. การวิจัยเกี่ยวกับการชลประทานและการพัฒนาการเกษตร

¹⁹ D.W. Harding, Social Psychology and Individual Values (New York. Hutchinson's University Library 1953) P. 61.

²⁰ Boonyen Wotong, Development of Education in Public Administration in Thailand "Thesis: Submitted to the Graduate School of Public International Affairs, University of Pittsburgh, 1967)" P. 2.

²¹ R.S. Crutchfield, et al, Individual in society (Tokyo: Kongakushe Ltd., 1966) P. 102

การชลประทาน หมายถึง กิจกรรมที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อส่งน้ำจากทางน้ำ หรือแหล่งน้ำที่ใด ๆ ไปใช้ในการเพาะปลูก และหมายถึงการป้องกันการเสียหายแก่การเพาะปลูก อันเกี่ยวกับน้ำกับทั้งรวมถึงการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งอยู่ในเขตการชลประทานนั้นด้วย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการชลประทานที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตร ได้มีผู้วิจัยไว้หลายคน ซึ่งพอจะสรุปผลของการศึกษาวิจัยในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ในด้านการยอมรับในเทคนิคและวิทยาการแผนใหม่ทางการเกษตร ปรากฏว่าเกษตรกรที่ใช้น้ำของโครงการชลประทาน มีการยอมรับในเทคนิค และวิทยาการใหม่ทางการเกษตร เช่น จากการศึกษาในปี 2518 ของกองนโยบายที่ดินและแผนงาน เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิธีการประกอบอาชีพและมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกรในเขตจครูปที่ดินชั้นสูตร อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อ พ.ศ.2515 และ พ.ศ.2518 พบว่า เกษตรกรมีความสนใจและยอมรับความรู้ใหม่ทางการเกษตร เช่น การใส่ปุ๋ย การปราบศัตรูพืชและจากการศึกษาในปี 2521 ของกองนโยบายที่ดินและแผนงาน เกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตจครูปที่ดินชั้นสูตร ในจังหวัดสิงห์บุรี และบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท พบว่าเกษตรกรในเขตจครูปที่ดินทั้งสองแห่ง ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเทคนิคและวิทยาการแผนใหม่ทางการเกษตรในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือการใช้ที่ดินของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 67 เป็นร้อยละ 98 ที่โครงการจครูปที่ดินชั้นสูตร และเพิ่มจากร้อยละ 75 เป็นร้อยละ 98 ที่โครงการจครูปที่ดินบรมธาตุอันซึ่งเกี่ยวกับการใช้แรงงานของเกษตรกร เกษตรกรใช้แรงงานเพิ่มขึ้นทั้งสองโครงการ ไม่ว่าจะเป็นแรงงานจ้าง หรือแรงงานในครอบครัว การใช้เครื่องจักรกลก็ปรากฏว่ามีเกษตรกรใช้แทรกเตอร์ไถ เตรียมดินกันเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีอยู่ร้อยละ 3 ที่โครงการจครูปที่ดินบรมธาตุที่ยังใช้ควายไถอยู่ ส่วนเรื่องการใช้ปุ๋ยนั้น เกษตรกรยังใช้เพียงเล็กน้อย คือใช้ต่ำกว่าที่ควรใช้ไร่ละ 2.4 กิโลกรัม ที่โครงการจครูปที่ดินชั้นสูตร และใช้ไร่ละ 1.2 กิโลกรัม ที่โครงการจครูปบรมธาตุ ซึ่งปริมาณที่ควรใช้ปุ๋ย ไร่ละ 4 กิโลกรัม และจากการศึกษาของ ศรีสำอางค์ ศรีอุโธทัย ในปี 2521 เกี่ยวกับเรื่องของความแตกต่างสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยที่มีต่อการใช้และไม่ใช้เทคโนโลยีของทางการเกษตรในเขตโครงการชลประทานลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้พบว่าเกษตรกรมีการยอมรับการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการทำการเกษตร²² เช่นเดียวกับการศึกษา

²²ศรีสำอางค์ ศรีอุโธทัย ความแตกต่างสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยที่มีการใช้และไม่ใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรในเขตชลประทานลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา วิทยานิพนธ์ วท.บ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2521, หน้า 111.

ของกองนโยบายที่ดินและวางแผนดังกล่าวแล้ว ส่วนการศึกษาของ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคนอื่น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการสารภี ตำบลสารภี อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าหลังจากโครงการสารภีดำเนินงานมาแล้ว 14 ปี คือตั้งแต่ปี 2508 ถึงปี 2522 เกษตรได้ใช้เทคนิคใหม่ทำการเกษตรเป็นอย่างมาก มีการใช้รถไถ เครื่องยนต์ชนิดคนเดินตาม ในการทำนา ร้อยละ 60 และในตำบลสารภีมีการใช้รถแทรกเตอร์ถึง 7 คัน²³ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ ทศนีย์ ศิริวรรณ ในปี 2522 เกี่ยวกับผลกระทบของการใช้น้ำชลประทาน ซึ่งที่มีผลต่อการยอมรับวิทยากรแผนใหม่ของเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานพิษณุโลกพบว่าเกษตรกรในโครงการชลประทานมีการยอมรับวิทยากรแผนใหม่เช่นเดียวกับผลของการศึกษาของผู้ศึกษาวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับผลสะท้อนทางสังคมของชลประทานต่อเกษตรกรในเขตใช้น้ำของสภาวิจัยแห่งชาติในปี 2522²⁴

นอกจากการศึกษาในแง่ที่ว่าเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานซึ่งที่มีการยอมรับในเทคนิคและวิทยากรแผนใหม่แล้ว ยังมีผู้ศึกษาในแง่ของสาเหตุในการยอมรับเทคนิคและวิทยากรเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกร เช่นจากการศึกษาของ ทศนีย์ แก้วสว่าง^{๒๓} เกี่ยวกับที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยทางการเกษตร พบว่า

1. เกษตรกรในเขตที่มีระบบการชลประทานที่ดีนั้น จะมีการยอมรับความเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรได้ง่ายกว่าที่อื่น เพราะน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด
2. เกษตรกรยอมรับสิ่งใหม่ ๆ เพราะเห็นว่าสิ่งนั้นให้ผลตอบแทนสูง แต่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ยังเหลือพื้นที่บางส่วนที่ปฏิบัติตามแบบเดิม
3. บุคคลที่มีอิทธิพลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรคือเพื่อนบ้านที่ทดลองการเปลี่ยนแปลงนั้นมาก่อนและพนักงานส่งเสริมการเกษตร

²³ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคนอื่น ๆ รายงานสรุปผลการดำเนินโครงการสารภี (กองวิจัยและประเมินผลกระทบพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2522), หน้า 30.

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ผลสะท้อนทางสังคมศาสตร์ของชลประทานต่อเกษตรกรในเขตใช้น้ำ พ.ศ.2522 (สำนักงานวิจัยแห่งชาติ 2522), หน้า 83. อัดสำเนา.

4. การที่เกษตรกรจะยอมรับหรือไม่ยอมรับมีผลมาจากต้นทุนและกำไรใน
การทำการเกษตร

2. ในด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาในด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรที่อยู่ในเขต
โครงการชลประทานที่ผ่านมา พบว่าเกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจและมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี
ขึ้น เช่นจากการศึกษาของกองนโยบายที่ดินและแผนงาน พบว่าเกษตรกรในเขตจัดรูปที่ดินชั้นสูตร
จังหวัดสิงห์บุรี และเขตจัดรูปที่ดินบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท มีเงินฝากธนาคาร ให้อุ้มซื้อเครื่อง
จักรการเกษตร ซัอรถยนต์ มีความต้องการซื้อที่ดินเพิ่มขึ้น มีการสร้างและซ่อมแซมบ้าน ยังมีการ
เดินทางไปทัศนจร และมีความสามารถในการชำระหนี้ได้แต่จากการศึกษาของปรีชา สะตะ
ในปี 2520 เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ในเขตของโครงการชลประทาน
หนองหวาย ตอนบนฝั่งซ้าย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่าผลของโครงการชลประทานไม่
ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในแง่ของการถือครองที่ดินสภาพที่อยู่อาศัย เครื่องอำนวยความสะดวก
ความสะดวกภายในบ้าน โดยทราบจากการเปรียบเทียบสภาพทางเศรษฐกิจดังกล่าวของเกษตรกร
ในเขตชลประทานตอนบนฝั่งขวาและฝั่งซ้ายที่ไม่มีการชลประทานพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ²⁵

สำหรับการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับผลผลิตและรายได้ อันเกิดจากโครงการ
ชลประทาน พบว่าผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานจะเพิ่มขึ้นเช่นจาก
การศึกษาของกองนโยบายที่ดินและแผนงาน ในปี 2521 พบว่าผลผลิตของเกษตรกรในเขตโครงการ
จัดรูปที่ดินชั้นสูตร จังหวัดสิงห์บุรี และโครงการจัดรูปที่ดินบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท ซึ่งใช้น้ำจาก
โครงการชลประทานเพราะปลูกข้าวจากเฉลี่ยไร่ละ 488 กิโลกรัม ในปี 2518 เป็นเฉลี่ยไร่ละ
1,008 กิโลกรัม ในปี 2520 แสดงว่าช่วงระยะ 2 ปี เพิ่มขึ้น 19 เปอร์เซ็นต์ ส่วนรายได้ของ
เกษตรกรต่อครอบครัวก็เพิ่มขึ้นทั้งสองโครงการ กล่าวคือเพิ่มขึ้นจากครอบครัวละ 15,650 บาท
ในปี 2518 เป็นครอบครัวละ 22,445 บาท ในปี 2520 ที่โครงการจัดรูปที่ดินชั้นสูตร และเพิ่ม
ขึ้นจากครอบครัวละ 13,120 บาท ในปี 2518 เป็นครอบครัวละ 18,960 บาท ในปี 2520 ที่
โครงการจัดรูปที่ดินบรมธาตุ นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาของ ศรีสอวงค์ ศรีอรุโณทัย ในปี 2521

²⁵ปรีชา สะตะ, ศึกษาเปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขต
โครงการชลประทานหนองหวายตอนบน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น (ปริญญาณิพนธ์ กศ.บ.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520), หน้า 162.

ได้พบว่า ผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรที่อยู่ในเขตโครงการชลประทาน ลำพระเพลิง จังหวัด นครราชสีมา เพิ่มขึ้น กล่าวคือผลผลิตเฉลี่ยไร่ละ 40.22 ตัน ในปี 2517 เพิ่มเป็นเฉลี่ยไร่ละ 51.16 ตัน ในปี 2520 และรายได้ของเกษตรกรรายเฉลี่ยครอบครัวละ 14,660 บาท ในปี 2517 เป็นเฉลี่ยครอบครัวละ 28,183.34 บาท ในปี 2520²⁶

3. ในด้านสังคมเกี่ยวกับผลของโครงการชลประทานต่อสังคมก็มี ปรีชา สะตะ ได้ศึกษาเอาไว้ พบว่าเกษตรกรในเขตโครงการชลประทานหนองหวายตอนบนฝั่งขวา ได้มีความ เชื่อถือในโซกลาง สิ่งไร้เหตุผล แตกต่างกับเกษตรกรในเขตชลประทานหนองหวายตอนบนฝั่ง ซ้ายที่ไม่มีการชลประทาน นอกจากนี้ก็มีการศึกษาของ สุทิน สุขคงในปี 2513 เกี่ยวกับภาวะของ สังคมของกลุ่มชาวนาที่รับน้ำฝนในเขตโครงการชลประทานหนองหวาย พบว่า เกษตรกรมีความ เชื่อแตกต่างกันเช่นเดียวกับการศึกษาของปรีชา สะตะ ส่วนความสนใจในอาชีพเกษตรกรรมและ ความหลังเกี่ยวกับความมีหน้ามีตาในสังคมชาวนาทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน²⁷

ชูจิตต์ ประโมทยกุล ได้กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรที่อำเภอสาร์ภี ในจังหวัด เชียงใหม่ ว่าการชลประทานเป็นหัวใจสำคัญในการผลักดันให้ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม ของ เกษตรกรดีขึ้น ได้แก่ โครงการชลประทานแม่กวง แม่แดง แม่ปิงเก่า และแม่แฝก ช่วงของการ เปลี่ยนแปลงนับจากปี 2491 ซึ่งเริ่มระบบชลประทานจนถึงปี 2521 เป็นเวลา 30 ปี สามารถ เห็นความเปลี่ยนแปลงดังตารางเปรียบเทียบดังนี้

ตารางแสดงความเปลี่ยนแปลงของอำเภอสาร์ภี

²⁶ศรีสอางค์ ศรีอรุโณทัย, ความแตกต่างสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยที่มีการ ใช้และไม่ใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรในเขตชลประทานลำพระเพลิง อำเภอบักธงชัย จังหวัด นครราชสีมา (วิทยานิพนธ์ วทบ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2521) หน้า 11.

²⁷สุทิน สุขคง, การศึกษาเปรียบเทียบภาวะทางสังคมบางประการระหว่างชาวนารับน้ำ ชลประทานและชาวนารอน้ำฝนของสองหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น (ปริญญานิพนธ์ กศ.บ.มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523), หน้า 150.

รายการ	พ.ศ.2491	พ.ศ.2521
ประชากร (คน)	42,031	61,861
ครัวเรือนเกษตร (ครอบครัว)	7,205	11,865
เนื้อที่ทำการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน (ไร่)	8	5
ปริมาณการใช้ที่ดิน (ครั้งต่อปี)	1.42	1.63
ที่ดินครอบครองของตนเอง	60%	70%
รายได้จากการเกษตร (บาท)	3,580	28,230

จากตารางนี้จะเห็นว่าผลของระบบชลประทานช่วยให้อำเภอสารภี วัฒนาตัวเองจากเขตเกษตรที่มีผลผลิตต่ำ ไปสู่เขตเกษตรที่มีรายได้สูง เกษตรกรก็จะมีโอกาสใช้ที่ดินอย่างเต็มที่เนื่องจากมีน้ำใช้ตลอดปีและเมื่อเทียบอัตรารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรทั้งภาคเหนือและของประเทศ ปรากฏว่ารายได้ของเกษตรกร อำเภอสารภีอยู่ในเกณฑ์สูง คือ 2521 มีรายได้ 28,230 บาท ภาคเหนือ 20,139 บาท และทั้งประเทศ 22,314 บาท หรือกรณี อ.ท้อบอ จ.หนองคาย ซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้ามาใช้เพื่อการเกษตร แต่เนื่องจากโครงการสูบน้ำดังกล่าวไม่สามารถส่งน้ำได้ไกล เกินรัศมี 5 กิโลเมตร จากริมฝั่งโขงเพราะมีข้อจำกัดเรื่องลักษณะภูมิประเทศที่มีความลาดเทมาก จึงทำให้ไม่สามารถให้บริการแก่เกษตรกรได้ทั้งอำเภอ เกษตรกรนอกรัศมี 5 กิโลเมตร จึงเป็นเกษตรกรที่จะต้องพึ่งน้ำฝนเหมือนเดิม ทั้งสองเขตภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันมาก เขตที่อยู่ในโครงการสูบน้ำนอกจากจะปลูกข้าวแล้ว ยังปลูกยาสูบ ซึ่งได้กำไรสูง และยังมีอาชีพเสริมพวกจักรสาน ทอเสื่อ เครื่องปั้นดินเผาต่างๆ อีกด้วยส่วนเขตที่พึ่งน้ำฝนซึ่งอยู่นอกโครงการปลูกข้าวในปีเพียงอย่างเดียว

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ ชี้ให้เห็นถึงผลของการใช้ระบบชลประทานที่มีต่อการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน เพราะในเมื่อมีน้ำในการเพาะปลูกช่วยให้ชาวชนบทได้ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรได้ตลอดปี ตามความสามารถของแต่ละบุคคล ก็ย่อมทำให้ภาวะเศรษฐกิจของชาวบ้านแต่ละคนดีจากการออกไปสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ชาวบ้านในเขตชลประทานและชาวบ้านนอกเขตพอประเมินขั้นต้นได้ว่าค่านิยมของทั้งสองหมู่บ้านแตกต่างกัน พิจารณาจากแนวคิดโลกทัศน์ของชาวบ้านตลอดจนรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน ฯลฯ

ก. การวิจัยเกี่ยวกับโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าและการพัฒนาการเกษตร

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตร มีผลศึกษาวิจัยในด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. ในด้านการจัดตั้งและบริการ ตามเป้าหมายของโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าในการจัดตั้งและบริการในแต่ละสถานี จะต้องทำการก่อสร้างให้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์คือมีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำ จำนวน 2 เครื่อง ขนาด เครื่องละ 10 กิโลวัตต์ รวม 220 กิโลวัตต์ สายส่งไฟฟ้าแรงสูง, บ่อพักน้ำ, ท่อส่งน้ำ, คลองส่งน้ำสายประธาน, คลองซอย (Lateral Canals) คลองซอยย่อย (Sub-lateral Canals) ซึ่งเป็นคลองดิน และคลองไส้ไก่ที่ราษฎรดำเนินการเอง และแต่ละสถานีสามารถสูบน้ำบริการให้แก่เกษตรกรได้สถานีละ 3,000 ไร่ แต่จากผลวิเคราะห์ความเหมาะสมของ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ของกองนโยบายและวางแผนพลังงาน พบว่าสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้ายังจัดตั้งไม่เรียบร้อยตามโครงการ และบริการน้ำให้กับทางด้านเกษตรกรได้ตามเป้าหมาย²⁸ แต่ก็มีสถานีที่จัดตั้งเสร็จเรียบร้อยและสามารถสูบน้ำบริการในฤดูแล้งได้สถานีละ 3,000 ไร่ ซึ่งทราบได้จากผลการศึกษาวิเคราะห์ของกองประเมินผล และรายงานโดยอาศัยข้อมูลจากการดูงานภาคสนามและจากการรวบรวมของเจ้าหน้าที่ สำนักงานพลังงานแห่งชาติมีอยู่ทั้งหมด 91 สถานี อย่างไรก็ตาม ไม่มีสถานีใดที่มีจำนวนเนื้อที่เพาะปลูกได้เต็มเป้าหมาย เช่นในภาคเหนือ เฉลี่ยแล้วมีเนื้อที่เพียงสถานีละ 1,783.10 ไร่ และทางด้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉลี่ยเพียงสถานีละ 348.64 ไร่²⁹ นอกจากนี้ก็มีผลของ การศึกษาของวิบูลย์ วงมาศา ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปลูกพืชครั้งที่ 2 ในเขตโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ซึ่งมีจำนวนถึง 45 สถานี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยตั้งเป้าหมายไว้สถานีละ 1,000 ไร่ พบว่ามีสถานีที่เพาะปลูกมีเนื้อที่ตามเป้าหมายเพียงร้อยละ 18

²⁸สำนักงานงบประมาณ, รายงานการติดตามผลและประเมินผลโครงการจัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า สำนักงานพลังงานแห่งชาติ (กองประเมินผลและรายงานสำนักงานงบประมาณ 2525), หน้า 2. อัดสำเนา.

²⁹อ้างถึง, หน้า 1.

2. ในด้านผลตอบแทนที่ได้จากโครงการฯ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ใต้ ให้ผลตอบแทนในด้านต่าง ๆ มากมาย จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2.1 ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจผลการวิเคราะห์ของกองประเมินผล และรายงาน พบว่าหากสมมติพื้นที่เพาะปลูกในฤดูแล้งแต่ละสถานีเป็นไปตามคาดไว้คือ 3,000 ไร่ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการลงทุนจัดตั้งสถานีสูบน้ำสถานีละ ประมาณ 14,153,278 บาท และค่าใช้จ่ายประจำในการบำรุงรักษาอีก 24,000 บาท แม้ว่าค่าใช้จ่ายจะสูง แต่ก็คุ้มค่ากับการลงทุน แต่ในกรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเนื้อที่เพาะปลูกมีเพียง 1,783.10 ไร่ ซึ่งไม่เต็มตามคาดไว้คือ สถานีละ 3,000 ไร่ แต่เมื่อคิดอัตราผลตอบแทนต่อค่าใช้จ่ายของโครงการ เท่ากับ 1.23 ทำให้ผลตอบแทนคุ้มค่า กล่าวคือ ภาคเหนือได้รับผลประโยชน์สุทธิคิดเป็นมูลค่าในปัจจุบัน (Net Present Value) เท่ากับ 5,720,342.98 บาท ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับผลประโยชน์สุทธิคิดเป็นมูลค่าปัจจุบันเท่ากับ -305,152.34 บาท³⁰ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าจะคิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับผลผลิตและรายได้ที่เกษตรกรได้รับ ซึ่งก็จะเห็นได้ว่า โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าใต้ให้ประโยชน์แก่เกษตรกรเป็นอย่างมากซึ่งจากผลการศึกษาวิเคราะห์ของกองนโยบายและวางแผนพลังงานเกี่ยวกับโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจของคณะกรรมการพัฒนาลุ่มน้ำโขงที่บริเวณสถานีสูบน้ำที่ บ้านท่อม บ้านน้ำโมง บ้านหม้อ บ้านหมี่ จังหวัดหนองคาย และข้อมูลจากการสำรวจของบริษัทวิศวกรที่ปรึกษา (Taiyo-TEAM) ที่บริเวณสถานีบ้านโคก บ้านท่าไค้ จังหวัดนครพนม บ้านท่าซอนยาง บ้านวังห้าง-ดอนนา จังหวัดมหาสารคาม บ้านหลุมหมอก บ้านท่า จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าในบริเวณ 10 โครงการ มีการปลูกข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ยาสูบ ถั่วลิสง และมะเขือเทศ ผลผลิตที่ได้ เฉลี่ยต่อไร่ ข้าวนาปี 280 กิโลกรัม ข้าวนาปรัง 530 กิโลกรัม ยาสูบ 1,420 กิโลกรัม ถั่วลิสง 230 กิโลกรัมและมะเขือเทศ 2,830 กิโลกรัม เมื่อคิดผลประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน ปรากฏว่าคุ้มกับการลงทุน และเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ข้าวนาปี 871 บาท ข้าวนาปรัง 1,581 บาท ยาสูบ 2,372 บาท ถั่วลิสง 1,463 บาท และมะเขือเทศ 3,776 บาท แต่ผลประโยชน์ทางด้าน การตอบแทนของพืชที่ปลูกข้าวนาปีกิโลกรัมละ 5 บาท ข้าวนาปรัง กิโลกรัมละ 5 บาท ยาสูบ กิโลกรัมละ 4.80 บาท ถั่วลิสงกิโลกรัมละ 10.60 บาท และมะเขือเทศ กิโลกรัมละ 9,622 บาท เมื่อคิดเป็นผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้น หรือรายได้สุทธิต่อไร่แล้ว จะได้ 309 บาท ข้าวนาปรัง

1,069 บาท ยาสูบ 4,458 บาท ถั่วลิสง 975 บาท และ มะเขือเทศ 5,846 บาท³¹ แต่จากการศึกษาวิเคราะห์ของศูนย์วางแผนพัฒนาการเกษตรอาเซียนเกี่ยวกับรายได้สุทธิต่อไร่ ในการปลูกพืชฤดูแล้งจำนวน 2,400 ไร่ ที่สถานีบ้านท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งปลูกข้าวนาปรังจะได้ 427.72 บาท ยาสูบ 3,879.81 บาท ยาสูบกับพริก 5,138.77 บาท มะเขือเทศ 2,915.01 บาท และเมื่อนำมาวิเคราะห์และประเมินผลโครงการทางด้านเศรษฐศาสตร์ จะได้อัตราผลตอบแทนต่อทุนเท่ากับ 1.25 แสดงว่าให้ผลตอบแทนคุ้มค่า³² และจากผลการศึกษาวิเคราะห์ที่กล่าวมาแล้ว จึงนับว่าโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแก่ เกษตรกรได้เป็นอย่างดี ซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้และรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากรายได้เฉลี่ย ครอบครัพละ 3,136 บาท เป็น 13,156 บาท และรายจ่ายจากครอบครัพละ 4,474 บาท เป็น 11,202 บาท คิดแล้วก็ยังมีเงินเก็บออมครอบครัพละ 1,956 บาท³³ แต่จากผลการศึกษาของ ทรงคุณ จันทจร เกี่ยวกับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อมต่อโครงการสูบน้ำ ด้วยไฟฟ้าเปรียบเทียบระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคเหนือ พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อครอบครัพละของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7,857.28 บาท ภาคเหนือ 19,237.28 บาท นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ดีขึ้น การเพาะปลูกคุ้มทุนและมีกำไร³⁴

³¹อ้างถึง, หน้า 13.

³²ศูนย์วางแผนพัฒนาการเกษตรอาเซียน. สรุปรายงานประกอบการทัศนศึกษาโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย 26-29 มีนาคม 2527 (สำนักงานพลังงานแห่งชาติ 2527), หน้า 2. อักสำเนา.

³³สำนักงานประมาณ รายงานการติดตามและประเมินผลโครงการจัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า สำนักงานพลังงานแห่งชาติ (กองประเมินผลและรายงาน สำนักงานงบประมาณ 2527), หน้า 25.

³⁴ทรงคุณ จันทจร, ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อมต่อโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า สำนักงานพลังงานแห่งชาติ เปรียบเทียบระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กับภาคเหนือ (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2527), หน้า

2.2 ผลการตอบแทนทางด้านสังคม จากผลการศึกษาวิเคราะห์ของ กองนโยบายและวางแผนพลังงาน ในด้านความเหมาะสมของโครงการต่อสังคมพบว่าโครงการ สูบน้ำด้วยไฟฟ้าเป็นโครงการที่ช่วยเหลือราษฎรในชนบทได้ กล่าวคือ ทำให้เกษตรกรในชนบทมี ชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องจากผลทางเศรษฐกิจที่เกิดจากโครงการดังกล่าวมา แล้ว ซึ่งนับว่าเป็นการช่วยลดความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนในชนบท กับคนในเมืองและเป็นการตอบสนองนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของรัฐบาลนอกจาก นี้ยังอำนวยความสะดวกต่อสังคมชนบทในด้านสุขภาพอนามัยและการประกอบอาชีพ ตลอดจนช่วยแก้ ปัญหาการว่างงานการใช้แรงงานไม่เต็มที่ และการเคลื่อนย้ายแรงงาน กล่าวคือโครงการสูบน้ำ ด้วยไฟฟ้าช่วยให้ราษฎรมีน้ำอุปโภคและบริโภคอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นผลทำให้สุขภาพอนามัยของ ราษฎรดีขึ้น และยังช่วยให้ราษฎรมีโอกาสประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้อีก เช่น การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยง ปลาและกุ้ง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยแก้ปัญหาการว่างงานและยับยั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานจาก ชนบทเข้าสู่ในเมือง เนื่องจากราษฎรมีน้ำสำหรับเพาะปลูกในฤดูแล้ง และสามารถขายแรงงาน ใ้กับการพัฒนาโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า สถานีละไม่ต่ำกว่า 3 ล้านบาท

2.3 ผลตอบแทนทางด้านสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาของทรงคุณ จันทจร พบว่าโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ ผล ทางบวกทำให้เกษตรกรมีชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้นและน้ำช่วยให้พื้นดินเกิดความชุ่มชื้น และก็ยังมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นการช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมและนิเวศวิทยาให้ดีขึ้นซึ่งก่อให้เกิดมีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงกันอย่างกว้างขวางอันเป็นผลเสียต่อระบบนิเวศวิทยาได้ เช่น ประชาชนได้รับอันตรายจากสารพิษก็มีอยู่ไม่น้อย³⁵

3. ในด้านปัญหาและอุปสรรคจากการศึกษาวิเคราะห์ของกองประเมินผล และรายงานพบว่าปัญหาที่สำคัญคือการดำเนินการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าไม่เกิดผลตอบแทนคุ้มค่า กับการลงทุน เนื่องจากเกษตรกรที่อยู่ในเขตโครงการทำการเพาะปลูกน้อยในฤดูแล้ง ทั้งนี้เพราะการ เพาะปลูกพืชฤดูแล้งต้องใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงต่าง ๆ มากกว่าฤดูฝน เพราะมีแมลงรบกวนมาก นอกจากนี้ยังต้องใช้แรงงานในการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกและดูแลรักษามากกว่าปกติ และปัญหาอีก อย่างหนึ่งก็คือ การตลาด ราคา ผลผลิตที่ขายได้ต่ำทำให้มีกำไรน้อยไม่คุ้มทุนและแรงงานจึงขาด

³⁵อ้างถึง, หน้า 43.

แรงจูงใจ และผลการศึกษาของ วิบูลย์ วงมาศา เกี่ยวกับการปลูกพืชครั้งที่ 2 ในเขตโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าก็สอดคล้องกับผลการศึกษาดังกล่าวแล้วนอกจากนี้ผลการศึกษาของวิบูลย์ วงมาศายังพบอีกว่า เกษตรกรมีปัญหาเรื่องบริการน้ำ กล่าวคือ โครงการไม่สามารถส่งน้ำได้ทั่วถึงพื้นที่เพาะปลูกเพราะขาดคลองซอย ซึ่งอาจเนื่องมาจากการก่อสร้างที่ยังไม่เรียบร้อยตามโครงการคลองที่มีอยู่ก็ตื้นเขินและชำรุดเกษตรกรบางรายเห็นแก่ตัวไม่ยอมปล่อยน้ำผ่านที่นาของตน มีการแย่งน้ำหรือขโมยน้ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังไม่มีารรวมกลุ่มผู้ใช้น้ำ อีกประการหนึ่ง เกษตรกรที่ขาดทุนทรัพย์และที่ดินที่จะขยายการเพาะปลูกและเกษตรกรบางแห่งปลูกพืชได้ผลผลิตต่ำเพราะดินขาดความอุดมสมบูรณ์ดินไม่อุ้มน้ำดินเค็ม ทำให้ไม่คุ้มทุนและแรงงาน จึงหันไปทำงานอื่นซึ่งให้ผลคุ้มค่ากว่า³⁶

จากผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการชลประทานและโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตร จะเห็นว่าทั้งสองอย่างมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรขึ้นมาอีกเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการเปลี่ยนแปลงกรรมวิธีในการผลิตทางการเกษตร หรือในแง่ของผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตร

การศึกษาเรื่องค่านิยมของชาวนาในความคิดของข้าพเจ้า ต้องการจะศึกษาค่านิยมวิถีปฏิบัติกับค่านิยมจุดหมายปลายทางของชาวนาในเขตและนอกเขตชลประทานมีความแตกต่างกันอย่างไร และเป็นผลจากหรือส่งผลต่อการพัฒนาอย่างไรในการศึกษาเรื่องนี้ข้าพเจ้าเลือกค่านิยมของชาวนา ทั้ง 2 ค่านิยม รวม 21 ค่านิยม ไปทำการทดสอบ 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านดินคำ, ไคร่นุ่น, กุศริง และหนองหญ้าม้า ซึ่งอยู่ในเขตของจังหวัดมหาสารคาม ผลจากการทดสอบพบว่าค่านิยมมีระดับความแตกต่างไม่เหมือนกันเช่นค่านิยมในการพึ่งพาอาศัย จะพบมากในชาวนานอกเขตชลประทาน เพราะการทำนาอาศัยแต่น้ำฝนอย่างเดียวลักษณะความสัมพันธ์แบบญาติยังคงมีอยู่มาก ๆ จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่าสาเหตุที่ทำให้การพึ่งพาอาศัยถูกเลือกมาเป็นอันดับ 1 เพราะลักษณะหมู่บ้านอยู่ติดกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือกันถือเสมือนญาติพอมมาถึงปัจจุบันก็ยังคงช่วยเหลือกันอยู่ แสดงให้เห็นว่าค่านิยมดั้งเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นค่านิยมที่สืบเนื่องมาจน

³⁶วิบูลย์ วงมาศา, รายงานศึกษาการปลูกพืชครั้งที่ 2 ในเขตโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ขอนแก่น (สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2526), หน้า 7. อัครสำเนา.

มาให้เห็นในปัจจุบัน ส่วนค่านิยมในเขตชลประทานที่เด่นมากได้แก่ค่านิยมเป็นตัวของตัวเอง คือมีความเชื่อในตัวของตัวเองสูงขึ้นอันเป็นผลจากการที่มีการชลประทานเข้าไปจากการสัมภาษณ์จากชาวนาในเขตนี้พบว่าเมื่อก่อนพวกเขาที่มีความเชื่อมันอยู่แต่ไม่มากนัก สาเหตุเป็นเพราะว่าเมื่อทำไปแล้วมักจะประสบความล้มเหลว ปัญหาเนื่องมาจากขาดแคลนน้ำ ในการทำเกษตรกรรม แต่เมื่อมีระบบชลประทานเข้าไป ทำให้สามารถทำการเพาะปลูกในฤดูแล้งได้และมีรายได้เพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากมีน้ำช่วยในการเกษตรทำการเพาะปลูกในฤดูแล้ง และมีรายได้เพิ่มขึ้นอีก แสดงว่าค่านิยมดั้งเดิมมิได้ขัดขวางการพัฒนาถ้าการพัฒนานั้นอำนวยความสะดวกให้แก่พวกเขา มีหน้าซำการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมอีกด้วย ส่วนค่านิยมจุดหมายปลายทางของทั้ง 2 เขต จากการทดสอบปรากฏว่านอกเขตชลประทานค่านิยมที่เด่นมากได้แก่ ความรักอิสระเสรี คือมีอิสระในทุกเรื่อง เป็นตัวของตัวเอง ฟังตนเอง เขาบอกว่าถ้าชีวิตมีอิสระจะทำอะไรก็ได้ ไม่มีใครบังคับ ส่วนในเขตชลประทานได้แก่ค่านิยมความเสมอภาค คือมีความเท่าเทียมกัน และมีความยุติธรรมในสังคม มาเป็นอันดับ 1 แสดงให้เห็นว่า ชาวนาในเขตและนอกเขตมีระดับการเลือกค่านิยมแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการพัฒนาที่เป็นไปได้ เพราะถ้าการพัฒนาได้เข้าไปในหมู่บ้าน โอกาสที่ค่านิยมจะเปลี่ยนแปลงมีมาก เพราะการพัฒนาเอื้อต่อค่านิยมบางอย่างและค่านิยมบางอย่างก็เอื้อต่อการพัฒนาในขณะที่ค่านิยมบางอย่างไม่ใช่ผลของการพัฒนาหรือก็อาจจะเป็นตัวสกัดกั้นการพัฒนาซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่างดังที่กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้นในการศึกษาเรื่องนี้จะทำให้ทราบว่า มีค่านิยมใหม่บ้างที่เป็นอุปสรรค และเอื้อต่อการพัฒนาจากจำนวนค่านิยมทั้ง 1 ชุด คือวิถีปฏิบัติและจุดหมายปลายทาง

ขอบเขตการศึกษา

ประชากรที่ศึกษาในการศึกษารั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการศึกษาเฉพาะเกษตรกรที่มีพื้นที่นาได้รับน้ำจากโครงการชลประทาน จำนวน 2 หมู่บ้าน

1. บ้านคินคำ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. บ้านไคร่นุ่น อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทั้ง 2 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตโครงการชลประทาน มีระบบชลประทานเข้าถึง หมู่บ้านมีการทำนาแบบก้าวหน้า คือสามารถทำนาได้ทั้งนาปี และนาปรัง ตลอดจนการเพาะปลูกพืชอื่น ๆ มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างแพร่หลาย

สำหรับเกษตรกรนอกเขตโครงการชลประทานที่คัดเลือก เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างทางด้านค่านิยมจำนวน 2 หมู่บ้าน

1. บ้านหนองหญ้าม้า	อำเภอกอสุ่มพิสัย	จังหวัดมหาสารคาม
2. บ้านกุตุรงค์	อำเภอบรบือ	จังหวัดมหาสารคาม

ทั้ง 2 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่ระบบชลประทานยังไม่ถึง การทำนาอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก สภาพการเพาะปลูกโดยทั่วไปมีลักษณะตรงข้ามกับ 2 หมู่บ้านแรก

ประชากรและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรในหมู่บ้านอยู่ในเขตและนอกเขตโครงการชลประทาน จำนวนที่จะทำการศึกษา 60 ครัวเรือนจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 397 ครัวเรือน ใน 2 หมู่บ้าน ในเขตโครงการชลประทานและ 44 ครัวเรือนจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 293 ครัวเรือนในหมู่บ้านนอกเขตโครงการชลประทาน

การสุ่มตัวอย่างประชากรมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเลือกหมู่บ้านอาศัยการเลือกแบบวิธี Cluster Sampling ทั้งนี้เนื่องจากว่าถ้าศึกษาประชากรในหมู่บ้านในเขตและนอกเขตชลประทานทั้งหมดก็จะเป็นการสิ้นเปลืองเวลางบประมาณ และไม่สะดวกต่อการปฏิบัติงาน ฉะนั้นจึงเลือกเอาเพียงหมู่บ้านในเขตโครงการ 2 หมู่บ้าน และนอกเขตโครงการชลประทาน 2 หมู่บ้าน (หมู่บ้านเป็น Cluster) โดยหมู่บ้านในเขตชลประทาน 2 หมู่บ้าน ที่เลือกมาทำการศึกษาค้างนี้ คือบ้านดินคำ กับบ้านไคร่นุ่นและหมู่บ้านนอกเขตโครงการชลประทาน 2 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านกุตุรงค์กับหนองหญ้าม้า (จากตาราง)

ตารางกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา

เขต	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	จำนวนครัวเรือนที่ทำการศึกษา
ในเขตโครงการชลประทาน	เมือง	แก้ง	ดินคำ	250	38
			ไคร่นุ่น	147	22
นอกเขตโครงการชลประทาน	บรบือ	กุตุรงค์	กุตุรงค์	150	23
			หนองเหล็ก	143	21

2. การสุ่มตัวอย่างครัวเรือน เพื่อสะดวกในการปฏิบัติงานและประหยัดงบประมาณ ในการทำการศึกษาคั้งนี้จึงทำการสุ่มตัวอย่างในหมู่บ้าน เพื่อทำการศึกษาเพียงร้อยละ 15 ของ ประชากรในแต่ละหมู่บ้าน³⁷ โดยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบ Purposive Sampling คือการเลือก ตัวแทนชานาหมู่บ้านในเขตและหมู่บ้านนอกเขตโครงการชลประทาน เน้นประชากรเป้าหมาย³⁸ โดยการขอคำแนะนำจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน ช่วยเหลือตัวอย่างประชากรที่มีอาชีพในการทำนา โดย เลือกให้ตรงตามจำนวนที่กำหนดให้

การที่ข้าพเจ้าเลือกสุ่มตัวอย่างแบบ Purposive Sampling เพราะต้องการ ศึกษาครัวเรือนที่เป็นชานา ประกอบอาชีพการทำนาเพียงอย่างเดียว, เพศชาย, (สมรสแล้ว) อายุ (30 ปี ขึ้นไป), แต่งงานแล้ว, ศาสนาพุทธ, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มากกว่า 6 คน ขึ้นไป

ระเบียบวิธีวิจัย

1. สำรวจจากการออกแบบสอบถามและใช้เครื่องมือสำรวจค่านิยม

ในแบบสอบถามจะใช้ "ครัวเรือนของเกษตรกร" เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ต้องการศึกษาตามแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพทาง การสมรส ศาสนา จำนวนสมาชิกในครอบครัว และจำนวนพื้นที่นา โดยใช้วิธีเจเนนัม เทียบเป็น ร้อยละ

1. ตัวแปรต้น

ประกอบด้วย

1.1 เขตประกอบอาชีพเพื่อการเกษตร ซึ่งแยกเป็นประเภท เขตโครงการ ชลประทานและนอกเขตโครงการชลประทาน จ. มหาสารคาม เขตประกอบอาชีพเกษตรกรในเขต

³⁷ จุมพล สวัสดิ์ดิยากร หลักและวิธีการวิจัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช), 2520 หน้า 179.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40

โครงการอาศัยการชลประทานเป็นหลักเฉพาะ ฉะนั้นวิธีการผลิตจึงได้ผลที่ดี เพราะมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ ช่วยให้การผลิตมีผลทำให้สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น

เขตประกอบอาชีพของเกษตรกรนอกเขตโครงการ อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เพราะฉะนั้นผลผลิตที่ได้จึงตกต่ำ คุณภาพไม่ดีเท่าที่ควรเนื่องจากระบบการผลิตยังคงเหมือนเดิมขาดเทคโนโลยีใหม่ ๆ สภาพเศรษฐกิจไม่ดีเท่าที่ควร

- 1.2 เพศ
- 1.3 สถานภาพสมรส
- 1.4 การศึกษา
- 1.5 อายุ
- 1.6 ศาสนา
- 1.7 สมาชิกในครัวเรือน
- 1.8 จำนวนพื้นที่นา

2. ตัวแปรตาม

ได้แก่ ค่านิยมซึ่งเป็นค่านิยมวิถีปฏิบัติและค่านิยมจุดมุ่งหมายปลายทางซึ่งมีทั้งหมด 21 ค่านิยม แยกเป็นค่านิยมวิถีปฏิบัติ 11 ค่านิยม ค่านิยมจุดมุ่งหมายปลายทาง 10 ค่านิยม ดังต่อไปนี้

ค่านิยมวิถีปฏิบัติ

1. การเป็นตัวของตัวเอง
2. การปรับตัวเข้ากับจังหวะและสิ่งแวดล้อม
3. การพึ่งพาอาศัย
4. การรักษาน้ำใจ
5. การให้อภัย
6. ความกตัญญูรู้คุณ
7. ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง
8. ความซื่อสัตย์

9. ความรับผิดชอบ
10. ความสนุกสนานร่าเริง
11. ความมีน้ำใจ

ค่านิยมจุดหมายปลายทาง

1. การช่วยเหลือผู้อื่น
2. การมีชีวิตที่สบายพอสมควร
3. การมีหลักธรรมและศาสนาเป็นที่พึ่ง
4. ความภาคภูมิใจในตัวเอง
5. ความมั่นคงของประเทศชาติ
6. ควรรักอิสระเสรี
7. ความสงบสุขทางใจ
8. ความสุขในชีวิตครอบครัว
9. ความเสมอภาค
10. โลกที่มีสันติสุข

ค่านิยม

ค่านิยม หมายถึงความคิดปรารถนาจะได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งของคน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกปฏิบัติ และผลของการกระทำของบุคคล หมายความว่าค่านิยมเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมสถาบันทางสังคม บุคคลิกภาพของคนในสังคมนั้น ในขณะที่เดียวกันผลหรืออิทธิพลก็จะแสดงออกมาทางทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ

ค่านิยมวิถีปฏิบัติ หมายถึงความคิดเกี่ยวกับวิถีทางในทางประพฤติปฏิบัติชีวิต ความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

ค่านิยมจุดหมายปลายทาง หมายถึงความคิดเกี่ยวกับจุดหมายปลายทางของชีวิตที่พึงปรารถนาในอนาคต

ชวาณา หมายถึงบุคคลที่มีอาชีพในการทำนา โดยเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีวิธีการดังนี้

1. วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ข้อมูลเป็นข้อมูลทั่วไป ของหมู่บ้านในเขตและนอกเขตโครงการชลประทาน เช่น จำนวนครัวเรือน, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, จำนวนพื้นที่นา, เพศ, ระดับการศึกษา, อายุ, ศาสนาเป็นต้น และได้ขอความร่วมมือจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยมีหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยพร้อมกันไปติดต่อกับตนเอง

2. วิธีการสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมตามกรอบทฤษฎีของโรคีย์ ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 เริ่มต้นด้วยการแจกแจงหาประเภทค่านิยม

2.2 ตั้งกฎเกณฑ์และวัด "กลุ่มค่านิยม" ต่าง ๆ

2.3 สร้างรายการ (List) ของค่านิยมทั้งสองชนิด ค่านิยมวิถีปฏิบัติ

และค่านิยมจุดหมายปลายทางของชาวนา

การสร้างเครื่องมือสำรวจค่านิยมไทย

ผู้ศึกษาได้ทำการคัดเลือก ค่านิยมของชาวนาจากการศึกษาของ สุนทรী โคมิน และ สนิท สัมกรการ ทั้งหมด 21 ค่านิยม แยกเป็นค่านิยมวิถีปฏิบัติ 11 ค่านิยม และค่านิยมจุดหมายปลายทาง 10 ค่านิยม ไปทำ Pre-Test กับชาวนาให้ชาวนาคัดเลือกค่านิยมที่เหมาะสมกับตัวของเขาเอง สำหรับในตัวเครื่องมือจริงนั้นแต่ละหัวข้อมีคำขยายความของค่านิยมนั้น ๆ เขียนด้วยตัวอักษรขนาดเล็กกำกับอยู่ด้วยทุกข้อไป หลังจากที่ผู้ตอบได้รับคำชี้แจงถึงจุดประสงค์ของการทดสอบแล้วก็ได้ขอให้ผู้ตอบช่วยเรียงลำดับค่านิยมเหล่านั้น ตามที่เขาคิดว่าค่านิยมนั้น ๆ มีความสำคัญสำหรับตัวเขาเองมากที่สุด ในการใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของเขาวิธีการเรียงลำดับนี้ได้มีการสันนิษฐานว่าความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่ามีหรือไม่มีค่านิยมนั้น หรือไม่ได้พิจารณาค่าเฉลี่ยว่ามีความแตกต่างกันมากนักน้อยเพียงไร แต่อยู่ที่ลำดับความสำคัญมากน้อยต่าง ๆ ของค่านิยม

จากการศึกษาในแนวนั้นโรคีย์ได้ทำการทดสอบมามากแล้วได้พบว่าการใช้วิธีพิมพ์ค่านิยมลงบนกระดาษที่สามารถดึงออกมาแล้วคิดใหม่ได้นั้นเป็นวิธีที่ได้ผลดีที่สุด ผู้ศึกษาจึงได้นำเอา

วิธีของโรคีสมาคัดแปลงใช้ในการศึกษาครั้งนี้ด้วยกล่าวคือ แทนที่จะพิมพ์ค่านิยมลงบนกระดาษทากก็เขียนค่านิยมแต่ละค่านิยมลงบนกระดาษโปสเตอร์ขนาด 3×25 นิ้ว โดยแยกเขียนค่านิยมแต่ละค่านิยมลงบนกระดาษโปสเตอร์โดยแยกเขียนค่านิยมลงบนกระดาษโปสเตอร์แต่ละแผ่น จากนั้นนำค่านิยมที่จะศึกษาที่อยู่ในกระดาษแต่ละแผ่นเสียบลงในกระดาษที่จัดเตรียมเอาไว้

ด้วยเหตุนี้ผู้ตอบจึงได้ทราบถึงเจตนาของเครื่องมือวัดอย่างดีว่าเป็น "รายการค่านิยม" ที่จะขอให้ช่วยเรียงลำดับความสำคัญของเขาเองในเวลาเดียวกันผู้ศึกษาก็ได้ย้ำว่า "ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การเมือง การเงิน หรืออะไรทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความเชื่อมั่นว่าไม่มีเหตุผลใดที่ผู้ตอบจะมีความเกรงกลัวหรือระแวงอย่างใดที่จะทำให้เขาไม่ยอมตามที่มีความรู้สึกนึกคิดจริง ๆ ฉะนั้นการตอบจึงน่าจะเป็นไปตามความสำนึกใน "ค่านิยม" ที่ได้หยั่งลึกลงไปในประสบการณ์และบุคลิกภาพของผู้ตอบแต่ละคนเป็นสำคัญ

ผลดีของการใช้วิธีเขียนค่านิยมลงในกระดาษโปสเตอร์ ในวิธีการเรียงลำดับตามปกติวิธีจัดลำดับกับตำแหน่งมักจะให้ผู้ตอบใช้ปากกาหรือดินสอเขียนเลข 1, 2, 3 ฯลฯ ประกอบหัวข้อที่ตนเลือกตามลำดับลดหลั่นกันลงมาไปเรื่อย ๆ จนหมดจำนวนข้อที่จะนำมาให้เรียง การทำเช่นนี้มีข้อเสียคือ เป็นเหตุทำให้ข้อมูลที่ได้มามีความเชื่อถือได้น้อยลงข้อหนึ่งคือผู้ที่ใช้วิธีนี้ได้ตระหนักถึงความสามารถในด้านการเห็นภาพและความตรงจำของมนุษย์ สมมติว่าจำนวนหัวข้อที่ผู้ตอบต้องเลือกเรียงลำดับมี 20 หัวข้อ ทุกครั้งที่ผู้ตอบเลือกอันใดอันหนึ่งผู้ตอบต้องกวาดสายตาและจำทั้ง 20 หัวข้อ ก่อนตัดสินใจแก่ความสามารถที่มนุษย์จะจำได้จากภาพที่เหตุด้วยตานั้นมีจำกัด จำข้อมูลเป็นกลุ่ม และจำนวนข้อมูลที่มนุษย์จำได้ขึ้นที่มีเวลาเพียงในพริบตาเดียวนั้นมีแค่ 7-2 หน่วย ซึ่งหมายถึงระหว่าง 5-9 หน่วย ตามความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละคนฉะนั้นการใช้วิธีให้ผู้ตอบอ่านและใส่หมายเลขตามหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนมากนั้นจึงไม่น่าเชื่อถือเท่าที่ควร

สำหรับข้อดีนั้นอาจกล่าวได้ดังนี้คือ

1. เทคนิคนี้ลักษณะเหมือนการละเล่นชนิดหนึ่ง คือ ผู้ตอบจะต้องทำอะไรบางอย่างด้วยมือไม่เหมือนกับการหยิบปากกา ดินสอขึ้นเขียนคำตอบเฉย ๆ ผู้ตอบจะรู้สึกสนุกกับการตอบด้วยวิธีคล้ายการละเล่นแบบนี้มาก
2. เป็นวิธีที่สะดวกและง่ายกว่ามากสำหรับผู้ที่ยังเด็กเกินไป เช่นพวกเด็กและพวกสูงอายุแล้ว และโดยเฉพาะสำหรับผู้ตอบที่มีการศึกษาคำว่าวิธีนี้มีประโยชน์มาก

3. ถ้ามองในแง่ของการวัด วิธีนี้เป็นประโยชน์มากเพราะงานของผู้ตอบจะง่ายขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกครั้งที่เลือกไปแล้วหนึ่งหัวข้อ เพราะจำนวนที่จะให้เลือกตัดไปจะน้อยลงเรื่อย ๆ ผู้ตอบไม่ต้องกังวลว่าสายตายาวหัวข้อทั้งหมดทุกครั้งที่ไป

4. ประหยัดงบประมาณสำหรับผู้ศึกษาเอง

ค่านิยมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ค่านิยมวิถีปฏิบัติ 11 ค่านิยม

ส่วนที่ 2 ค่านิยมจุดหมายปลายทาง 10 ค่านิยม

ค่านิยมวิถีปฏิบัติ

1. การเป็นตัวของตัวเอง
(เชื่อมั่นในตนเอง และพึ่งตนเอง)
2. การปรับตัวเข้ากับจังหวะและสิ่งแวดล้อม
(อุ่มอวล้วย ผ่อนหนักผ่อนเบา มีไหวพริบ พร้อมทั้งจะปรับตัวตามกาลเทศะ และมีโอกาส)
3. การพึ่งพาอาศัยกัน
(ชอบที่จะพึ่งพากัน ช่วยเหลือกันรวมทั้งการฝากเนื้อฝากตัว)
4. การรักษาน้ำใจ
(ไม่ชอบก้าวร้าวผู้อื่น รักษาน้ำใจกัน รักษาความสัมพันธ์ และไม่ตรี)
5. การให้อภัย
(พร้อมที่จะให้อภัย ไม่จองเวรจองกรรม)
6. ความกตัญญูรู้คุณ
(ความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อผู้มีบุญคุณ)
7. ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง
(การเคารพเชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์และอำนาจ เป็นคนที่ว่านอนสอนง่าย)
8. ความซื่อสัตย์
(มีความจริงใจ ตรงไปตรงมา)

9. ความรับผิดชอบ
(รู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ และตรงต่อเวลา)
10. ความสนุกสนานร่าเริง
(ชอบความสนุก มีอารมณ์ขัน ตลกมีชีวิตที่ร่าเริง)
11. ความมีน้ำใจเมตตาอารี
(มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น)

ค่านิยมจุดหมายปลายทาง

1. การช่วยเหลือผู้อื่น
(ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน)
2. การมีชีวิตที่สบายพอสมควร
(มีงาน มีเงิน พอกินพอใช้ไม่เดือดร้อน ไม่เจ็บป่วย)
3. การมีหลักธรรม และศาสนาเป็นที่พึ่ง
(มีศีลธรรมสูง มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ)
4. ความภาคภูมิใจในตัวเอง
(รักในเกียรติ ศักดิ์ศรี และค่าของตน)
5. ความมั่นคงของประเทศชาติ
(ความเจริญก้าวหน้า มั่นคง และปลอดภัยจากการบุกรุก)
6. ความรักอิสระเสรี
(มีอิสระในทุกเรื่อง เป็นตัวของตัวเอง พึ่งตนเอง)
7. ความสงบสุขทางใจ
(สุขใจพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และเป็นอยู่ สบายใจ และมีใจสงบ)
8. ความสุขในชีวิตครอบครัว
(อบอุ่น ร่าเริง ใกล้ชิด และมั่นคงในชีวิตครอบครัว)
9. ความเสมอภาค
(การมีความเท่าเทียมกัน และมีความยุติธรรมในสังคม)
10. โลกที่มีสันติสุข
(ความพึงพอใจที่จะเห็นความสงบสุขในโลก ปราศจากสงคราม)

3. สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมด้วยและการสัมภาษณ์

เข้าไปสังเกตพฤติกรรมและทัศนคติของชาวนาโดยไม่เป็นทางการ คือการเข้าไปพูดคุย และทำงานร่วมกับเขาด้วย ข้อมูลที่ได้จะเป็นเนื้อหา เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากินและความรู้สึกนึกคิดหรือค่านิยมของเขาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ลักษณะของข้อมูลจะเป็นเรื่องเล่าหรือเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ใช้เป็นตัวอย่างสนับสนุนหรือขัดแย้งกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ได้สิ่งที่สนใจศึกษาในการศึกษาวิธีนี้ก็คือผลของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยม และอิทธิพลของค่านิยมต่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้จะได้นำเอาผลของการศึกษาโดยเครื่องมือสำรวจข้อมูลมาศึกษาให้ละเอียดเพิ่มเติม โดยการนำค่านิยมบางอย่างที่ได้รับการคัดเลือกและได้คะแนนสูงสุดหรือต่ำสุด มาขยายความและพิจารณาให้ละเอียดรวมทั้งหาตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำงานการใช้ชีวิต และกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวนาซึ่งสะท้อนภาพค่านิยมดั้งเดิม และค่านิยมในปัจจุบันโดยดูว่าค่านิยมนั้นจะคงเดิมหรือมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับสิ่งใหม่ที่เข้าไปนั้นเสริมสร้างหรือไม่อย่างไรและค่านิยมดั้งเดิมหรือค่านิยมใหม่เอื้อเพื่อหรือขัดขวางการพัฒนาอย่างไร หัวใจของการศึกษาแบบนี้อยู่ที่ว่าเราอยากทราบ "ความหมาย" ของค่านิยมของพฤติกรรม และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามที่ชาวบ้านมอง และตามที่ชาวบ้านปฏิบัติหรือเชื่อจริง ๆ ค่านิยมบางอย่างอาจถามโดยตรงไม่ได้จึงต้องดูจากคำพูด พฤติกรรมต่าง ๆ มาประกอบกันเพื่ออธิบายเป็นต้น ข้าพเจ้าได้ศึกษาค่านิยมใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านคินคำ, ไคร่นุ่น, กุดรัง และหนองหญ้ามา ซึ่งอยู่ทั้งในเขตและนอกเขตชลประทาน จ.มหาสารคาม พบว่าเขตชลประทานค่านิยมในหมู่บ้านคินคำ และหมู่บ้านไคร่นุ่น มีค่านิยมบางอย่างที่เอื้อต่อการพัฒนา เช่นค่านิยมการเป็นตัวของตัวเองก็มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เชื่อว่าชลประทานสามารถทำให้ผลผลิตดีขึ้นกว่าเดิมรายได้ดีขึ้น รวมทั้งทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วย แสดงให้เห็นว่าการมีชลประทานเป็นตัวเสริม ให้ค่านิยมความเชื่อมั่นในตนเองเด่นขึ้น เพราะเป็นการกระตุ้นการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นำไปสู่ความรับผิดชอบในการทำงานอย่างเต็มที่ ส่วนนอกเขตชลประทานค่านิยมในหมู่บ้านกุดรังและบ้านหนองหญ้ามา จากการที่มีส่วนช่วยในกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ และการสังเกตพบว่า ค่านิยมใน 2 หมู่บ้าน มักจะไม่มีเปลี่ยนแปลง เป็นค่านิยมดั้งเดิมที่ยึดถือกันมา เพราะเนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรกรรมส่วนมากอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ไม่มีชลประทานลักษณะความเป็นอยู่จึงราบเรียบไม่มีการกระตือรือร้นในการ

ทำงานเท่าที่ควร คือทำพอกินพอใช้ในครอบครัวถ้าเหลือก็ขายเก็บเงินไว้ใช้ยามขาดแคลนค่านิยมที่พบในเขตนี้ เช่น การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นค่านิยมที่เด่นมาก เพราะความเป็นอยู่ก็อยู่กันแบบญาติช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เวลาค่านาก็มีการช่วยเหลือกัน เหมือนกับวิธีการลงแขกสมัยก่อน แต่ปัจจุบันการลงแขกเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย คือจากการที่มีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารอย่างเต็มอิ่มแล้วค่อยลงมือทำงาน แต่ปัจจุบันการลงแขกเปลี่ยนมาเป็นการช่วยงาน คือ ถ้าบ้านนี้จะค่านา พวกเขาบ้านใกล้เคียงก็จะมาช่วยเหลือกัน เพราะเคยช่วยเหลือกันมาก่อน มีความสนิทสนมกันมาแต่ก่อนหรือถ้าบ้านใดมีลูกหลานช่วยมากก็ไม่จำเป็นต้องเอาแรงงานจากคนอื่นมาช่วย เป็นการทำกันในครอบครัวนั้น ๆ โดยเฉพาะเท่าที่สังเกตเห็นความสัมพันธ์มีลักษณะที่อบอุ่นมากอยู่แบบญาติกันจริงๆ คนในหมู่บ้านรู้จักกันหมดทุกคน เวลาเคื่อคร้อนไม่นั่งดูตาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เป็นข้อมูลทั่วไปของ เช่น เพศ, อายุ, ระดับการศึกษาสูงสุด, สถานภาพการสมรส, ศาสนา, จำนวนสมาชิกในครอบครัว, จำนวนครัวเรือน, เครื่องมือเครื่องใช้ และจำนวนพื้นที่นา ข้อมูลที่ได้นำมาแจกแจงเทียบเป็นร้อยละในแต่ละข้อมูลที่ทำการแจกแจงแล้ว
2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือสำรวจค่านิยมไทยเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน คือการหาความแตกต่างกันของตัวแปร คำเนนเป็นลำดับชั้นตอนดังนี้

ข้อมูลทางด้านค่านิยม

2.1 ให้คะแนนลำดับที่ของค่านิยมแต่ละค่านิยม โดยให้ลำดับที่ 1 มีคะแนนเป็น 1 อันดับที่มี 2 มีคะแนนเป็น 2 ..... ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนถึงอันดับสุดท้าย

2.2 หาค่าเฉลี่ย (Means) ของแต่ละค่านิยม (Item) ทั้งของชาวนาในเขตโครงการชลประทานและนอกเขตชลประทานโดยให้

$$\text{สูตร} \quad \bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

แล้วนำค่าเฉลี่ย (Means) ไปจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมจากมากไปหาน้อยในแต่ละประเภทของค่านิยมและแต่ละกลุ่มของประชากร

2.3 หากความแตกต่างของค่านิยมแต่ละค่า ระหว่างชาวนาในเขตและนอกเขตชลประทานโดยใช้ T-Test

2.4 หาค่าเฉลี่ย (Means) ของค่านิยมวิถีปฏิบัติและค่านิยมจุดหมายปลายทางของชาวนาในเขตและนอกเขตชลประทาน โดยใช้

$$\text{สูตร } \bar{x} = \frac{\sum fx}{N}$$

2.5 หากความแตกต่างของค่านิยมทั้งสองชุดระหว่างชาวนาในเขตและนอกเขตชลประทานโดยใช้ T-Test.

2.6 หาค่าเฉลี่ย รวม (Pooled means) ของค่านิยมทั้งสองชุดโดยใช้

$$\text{สูตร } \bar{x} = \frac{1}{N} (N_1 \bar{x}_1 + N_2 \bar{x}_2)$$

2.7 หาค่าความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยรวม (Pooled means) ของชาวนาในเขตและนอกเขตชลประทานโดยใช้ T-Test

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ ด้วยการมีส่วนร่วม เป็นข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด จากการเข้าไปมีส่วนร่วมคือ ได้มีการพูดคุยเกี่ยวกับการทำงาน และชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของเขา ทำให้ทราบว่า ในอดีตการดำรงชีวิตมีลักษณะอย่างไร และในปัจจุบันยังคงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลต่อค่านิยมอย่างไรหรือค่านิยมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างไร แล้วจะเลือกเรื่องราวที่ได้ยินได้ฟังจากการบอกเล่าของคนในหมู่บ้านหรือพฤติกรรมกระทำที่สังเกตการณ์มาบรรยายถึงการเปลี่ยนแปลง และการคงที่ของค่านิยม และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการพัฒนา เช่น นำการบอกเล่าของผู้สูงอายุมาเปรียบเทียบกับค่านิยมที่ทำการศึกษา ผลปรากฏว่า จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในหมู่บ้านเขตชลประทาน และหมู่บ้านนอกเขตชลประทาน ลักษณะความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมแตกต่างกันทำให้ความรู้สึกนึกคิดคนทั้ง 2 เขตแตกต่างกันด้วย ทั้งนี้จะเป็นเพราะในเขตชลประทานชาวบ้านมีน้ำฝนและน้ำจากชลประทานทำให้ลักษณะการดำเนินชีวิตต่างจากนอกเขต เพราะฉะนั้นจึงทำให้ค่านิยมแต่ดั้งเดิมค่อย ๆ แปรเปลี่ยนเนื่องจากการพัฒนาเข้าไปมีบทบาท ส่วนนอกเขตชลประทานมีชีวิตความเป็นอยู่ราบเรียบ ใจบุญสุนทาน นิยมการทำบุญมาก เพราะเท่าที่สังเกตดูจะมีคนไปวัดเกือบทั้งหมู่บ้าน มีการจำศีล, นั่งสมาธิทุก ๆ วันพระ เพราะฉะนั้นจึงรักษาค่านิยมดั้งเดิมตลอดมา จนกระทั่งปัจจุบันเพราะไม่

มีการเปลี่ยนแปลงอันทำให้เกิดค่านิยมใหม่ ดังนั้น ในส่วนนี้ข้าพเจ้าจะต้องใช้ความพยายามมากที่จะได้ข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากปากชาวบ้าน และการเข้าไปสังเกตการณ์ด้วยการมีส่วนร่วมซึ่งจะทำให้ข้อมูลมีน้ำหนักมากขึ้นและจะเป็นประโยชน์มากในการวิเคราะห์